

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СПОЖИВЧИХ ВИТРАТ ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

А. М. Ляшук

студентка 2 курсу, групи ЕП-21, навчально-науковий інститут економіки, менеджменту та права

Науковий керівник – к.е.н., доцент О. В. Кухар

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Досліджено взаємозв'язок між споживчими витратами і ВВП у сучасних розвинутих та перехідних економіках. Розглянуто вплив структури споживчих витрат на темпи і якість економічного зростання.

Ключові слова: споживчі витрати, ВВП, структура споживання.

Исследовано взаимосвязь между потребительскими расходами и ВВП в современных развитых и переходных экономиках. Рассмотрено влияние структуры потребительских расходов на темпы и качество экономического роста.

Ключевые слова: потребительские расходы, ВВП, структура потребления.

The relationship between consumer spending and GDP in current developed and transitional economies is investigated. Also the influence of the structure of consumer spending in the pace and quality of economic growth is considered.

Keywords: consumer spending, GDP, consumption structure.

Споживчі витрати (споживчий попит) є найвагомішою складовою сукупного попиту, котрий визначає характер і динаміку розвитку економіки країни. Схильність до споживання, згідно кейнсіанської теорії, визначає величину мультиплікаційного ефекту, а відтак – можливості зростання ВВП. З іншого боку, можливості споживання залежать передовсім від національного доходу (ВВП) і є його функцією. Заможні країни багато грошей витрачають на споживання, тим само створюючи стимули для нарощування виробництва. У бідних країнах населення має набагато менші можливості для задоволення споживчих потреб, що обмежує динаміку економічного зростання.

Дослідження взаємозв'язку між споживчими витратами та економічним зростанням є однією з ключових проблем в макроекономіці. Йому присвячені численні наукові праці таких всесвітньо відомих економістів, як Дж. М. Кейнс, Ф. Модільяні, М. Фрідман, П. Самуельсон та ін.

Проте, чи є взаємозв'язок між споживчими витратами і ВВП, встановлений науковцями минулого, однакоим для всіх країн в усі часи? Наскільки тісним він є у розвинутих та перехідних економіках сучасності? Чи впливає структура споживчих витрат на темпи і якість економічного зростання? Пошук відповідей на поставлені запитання визначив мету і завдання даного дослідження.

Для дослідження взаємозв'язку споживчих витрат і ВВП в сучасних умовах оброблено великий масив даних за останні 22 роки (див. таблицю 1). США і Японія презентують у даному дослідженні розвинені країни, а Росія, Польща, Китай та Україна – перехідні економіки.

Так, динаміка зростання ВВП досліджуваних країн (рис. 1) засвідчує про найвищі

темпи приросту в КНР (у середньому 15,15% на рік), а найнижчі в Японії (у середньому 3,37% на рік). Польща, Росія, Україна та США мають середні темпи зростання, відповідно 10,22%, 8,16%, 5,05% та 4,67%. Таким чином, розвинені країни мають менші темпи зростання ВВП і водночас найменшу амплітуду коливань. Крива, що відображає динаміку зростання ВВП США, подібна до лінії тренду, що відображає загальносвітову тенденцію. Китайська економіка виявилась найміцнішою в умовах світової фінансової кризи 2008-2009рр. Коли в Україні та Росії мав місце глибокий спад (-35% та -26% відповідно) і навіть у США мало місце зменшення національного виробництва, в Китаї ВВП невинно зростає. При збереженні середньорічних темпів приросту ВВП економіка Китаю вже у 2020 р. подолає двократне відставання і перевищить за цим показником економіку США.

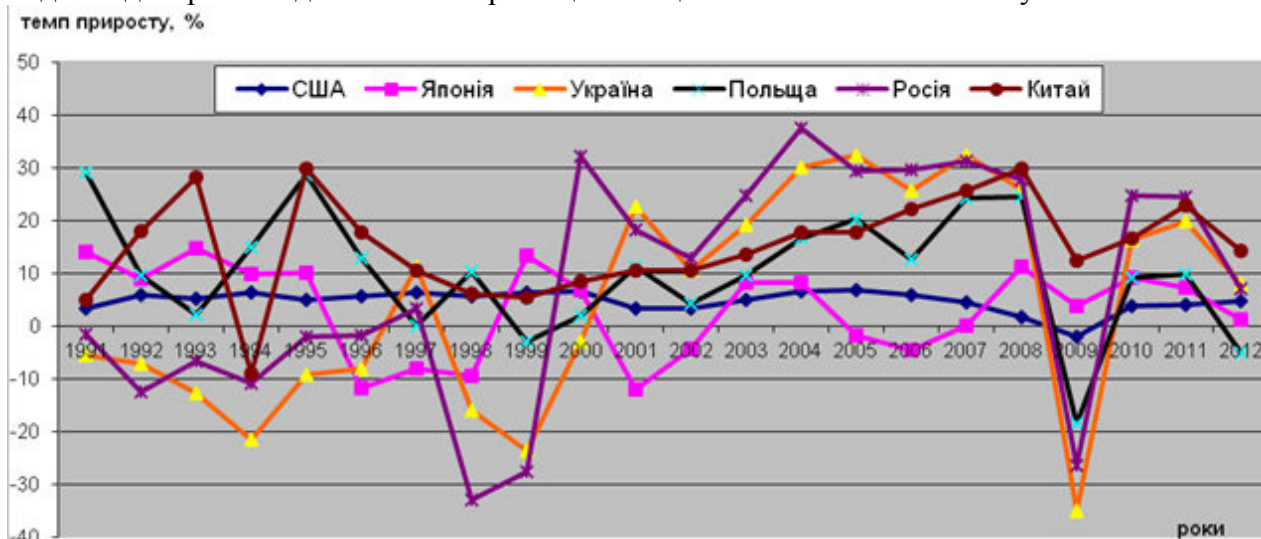

Рис. 1. Динаміка зростання ВВП окремих країн

Таблиця

Динаміка ВВП та споживчих витрат окремих країн*

Роки	США					Японія					Україна				
	ВВП		Споживчі витрати			ВВП		Споживчі витрати			ВВП		Споживчі витрати		
	сума, млрд. дол.	темпи приросту, у, %	частка у ВВП, %	сума, млрд. дол.	темпи приросту, у, %	сума, млрд. дол.	темпи приросту, у, %	частка у ВВП, %	сума, млрд. дол.	темпи приросту, у, %	сума, млрд. дол.	темпи приросту, у, %	частка у ВВП, %	сума, млрд. дол.	темпи приросту, у, %
1991	6174	3,2	80,4	4964	4	3537	13,9	66,2	2340	13,3	85	-5,6	71,8	61	-7,6
1992	6539	5,9	80,5	5265	6,1	3853	8,9	67,3	2593	10,8	79	-7,1	63,3	50	-18
1993	6879	5,2	80,6	5545	5,3	4415	14,6	68,6	3028	16,8	69	-12,7	63,8	44	-12
1994	7309	6,3	80,1	5851	5,5	4850	9,9	70,0	3393	12,1	54	-21,7	68,5	37	-15,9
1995	7664	4,9	80,0	6129	4,8	5334	10	70,5	3763	10,9	49	-9,3	75,5	37	0
1996	8100	5,7	79,6	6445	5,2	4706	-11,8	70,9	3338	-11,3	45	-8,2	80,0	36	-2,7
1997	8609	6,3	78,8	6785	5,3	4324	-8,1	70,8	3063	-8,2	50	11,1	82,0	41	13,9
1998	9089	5,6	78,9	7175	5,7	3915	-9,5	72,0	2820	-7,9	42	-16	81,0	34	-17,1
1999	9666	6,3	79,4	7675	7	4433	13,2	73,7	3266	15,8	32	-23,8	75,0	24	-29,4
2000	10290	6,5	80,1	8246	7,4	4731	6,7	73,5	3475	6,4	31	-3,1	77,4	24	0
2001	10625	3,3	81,4	8652	4,9	4160	-12,1	75,0	3122	-10,2	38	22,6	76,3	29	20,8
2002	10980	3,3	82,3	9037	4,4	3981	-4,3	76,2	3033	-2,9	42	10,5	76,2	32	10,3
2003	11512	4,8	82,7	9520	5,3	4303	8,1	75,9	3268	7,7	50	19	76,0	38	18,8
2004	12277	6,6	82,5	10127	6,4	4656	8,2	75,5	3517	7,6	65	30	70,8	46	21,1
2005	13095	6,7	82,2	10770	6,3	4572	-1,8	76,1	3480	-1,1	86	32,3	76,7	66	43,5
2006	13858	5,8	82,2	11387	5,7	4357	-4,7	76,1	3314	-4,8	108	25,6	77,8	84	27,3
2007	14480	4,5	82,6	11954	5	4356	0	75,4	3286	-0,8	143	32,4	77,6	111	32,1
2008	14720	1,7	84,1	12374	3,5	4849	11,3	76,8	3726	13,4	180	25,9	80,0	144	29,7
2009	14418	-2,1	85,2	12285	-0,7	5035	3,8	80,0	4027	8,1	117	-35	84,6	99	-31,2
2010	14958	3,7	85,1	12724	3,6	5495	9,1	79,0	4340	7,8	136	16,2	84,6	115	16,2
2011	15534	3,9	85,2	13238	4	5896	7,3	81,0	4773	10	163	19,9	85,9	140	21,7
2012	16245	4,6	84,3	13698	3,5	5960	1,1	81,4	4851	1,6	176	8	90,3	159	13,6
Середнє значення		4,67	81,74		4,92		3,35	74,18		4,32		5,05	77,05		6,14

* Розраховано на основі даних веб-сайту Наукового товариства Івана Кушніра [Електронний ресурс].

— Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua>

продовження таблиці

Роки	Польща						Росія						Китай					
	ВВП			Споживчі витрати			ВВП			Споживчі витрати			ВВП			Споживчі витрати		
	сума, млрд. дол.	темп приросту, %	частка у ВВП, %	сума, млрд. дол.	темп приросту, %	частка у ВВП, %	сума, млрд. дол.	темп приросту, %	частка у ВВП, %	сума, млрд. дол.	темп приросту, %	частка у ВВП, %	сума, млрд. дол.	темп приросту, %	частка у ВВП, %	сума, млрд. дол.	темп приросту, %	частка у ВВП, %
1991	84	29,2	83,3	70	59,1	560	-1,6	60,9	341	-14,1	424	5	62,5	265	4,7			
1992	92	9,5	84,8	78	11,4	490	-12,5	48,6	238	-30,2	500	17,9	62,4	312	17,7			
1993	94	2,2	85,1	80	2,6	457	-6,7	61,7	282	18,5	641	28,2	59,3	380	21,8			
1994	108	14,9	81,5	88	10	407	-10,9	69,3	282	0	583	-9	58,1	339	-10,8			
1995	139	28,7	79,1	110	25	399	-2	71,4	285	1,1	757	29,8	58,1	440	29,8			
1996	157	12,9	80,3	126	14,5	392	-1,8	71,9	282	-1,1	892	17,8	59,2	528	20			
1997	157	0	80,9	127	0,8	405	3,3	76,0	308	9,2	985	10,4	59,0	581	10			
1998	173	10,2	79,8	138	8,7	271	-33,1	76,4	207	-32,8	1045	6,1	59,6	623	7,2			
1999	168	-2,9	80,4	135	-2,2	196	-27,7	68,4	134	-35,3	1101	5,4	61,0	672	7,9			
2000	171	1,8	81,9	140	3,7	259	32,1	61,8	160	19,4	1193	8,4	62,3	743	10,6			
2001	190	11,1	83,2	158	12,9	306	18,1	66,3	203	26,9	1317	10,4	61,4	809	8,9			
2002	198	4,2	84,8	168	6,3	345	12,7	69,0	238	17,2	1456	10,6	59,6	868	7,3			
2003	217	9,6	83,9	182	8,3	430	24,6	68,6	295	23,9	1651	13,4	56,9	939	8,2			
2004	253	16,6	82,2	208	14,3	591	37,4	67,3	398	34,9	1945	17,8	54,4	1058	12,7			
2005	304	20,2	81,6	248	19,2	764	29,3	66,8	510	28,1	2287	17,6	53,0	1213	14,7			
2006	342	12,5	80,7	276	11,3	990	29,6	66,2	655	28,4	2793	22,1	50,8	1419	17			
2007	425	24,3	78,4	333	20,7	1300	31,3	66,1	859	31,1	3504	25,5	49,6	1738	22,5			
2008	529	24,5	80,2	424	27,3	1661	27,8	66,7	1108	29	4547	29,8	48,6	2208	27			
2009	431	-18,5	79,6	343	-19,1	1223	-26,4	75,4	922	-16,8	5105	12,3	48,5	2478	12,2			
2010	470	9	80,2	377	9,9	1525	24,7	70,2	1071	16,2	5950	16,6	48,2	2867	15,7			
2011	516	9,8	79,1	408	8,2	1899	24,5	67,1	1274	19	7314	22,9	49,1	3592	25,3			
2012	490	-5	79,2	388	-4,9	2030	6,9	67,8	1377	8,1	8358	14,3	49,2	4113	14,5			
Середнє значення		10,22	81,36		11,27		8,16	67,45		8,21		15,15	55,95		13,86			

Дуже подібною до динаміки ВВП виглядає динаміка споживчих витрат досліджуваних країн у 1991-2012 рр. (рис. 2). Так, середньорічний темп зростання знову найвищий в Китаї (у середньому 13,86% на рік), а найнижчий в Японії (у середньому 4,32% на рік). Польща, Росія, Україна та США мають середньорічні темпи зростання, відповідно 11,27%, 8,21%, 6,14% та 4,92%. Це засвідчує про стійкий взаємозв'язок між динамікою ВВП та споживчих витрат. При цьому лише в Китаї середній темп зростання споживчих витрат менший за темп зростання ВВП, а середня схильність до споживання має відносно стійку тенденцію до зниження (гранична схильність до споживання є найменшою). За таких умов, вочевидь, у Китаї є більшою, ніж в інших країнах частка інвестиційних витрат, що мають більший мультиплікаційний ефект, і саме вони виступають вагомим чинником економічного зростання.

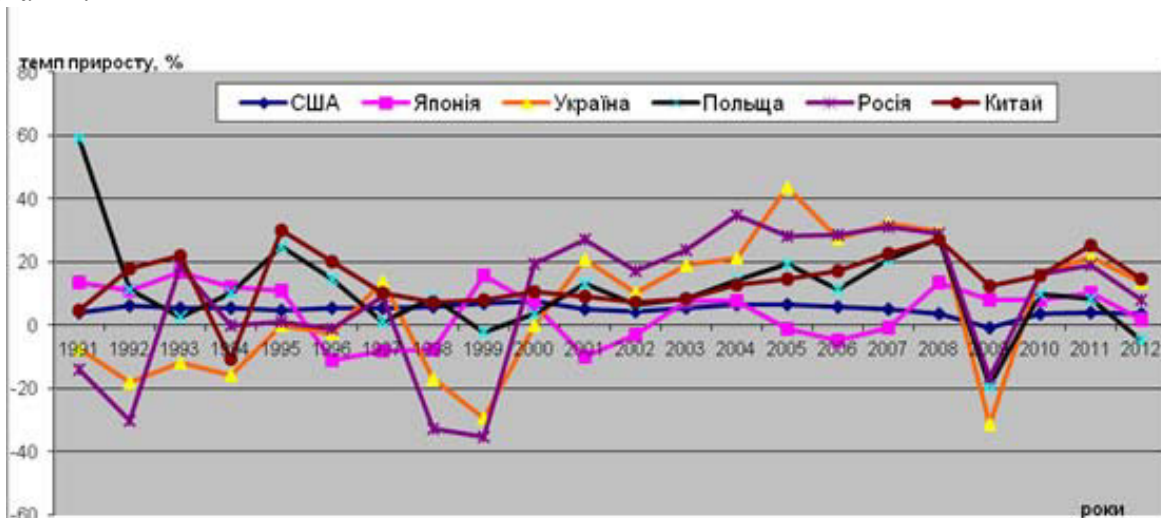

Рис. 2. Динаміка зростання споживчих витрат окремих країн

Окремої уваги заслуговує аналіз структури споживчих витрат. З 1999 р., відколи Держкомстат України почав рахувати, скільки населення витрачає на свої потреби, доходи середньої сім'ї збільшилися в 9,5 рази, ціни за цей час зросли приблизно в 10 разів. При цьому витрати на харчування зменшилися з 64 до 40%, а на непродовольчу частину виросли з 29,5 до 37%. Більшу частину грошей сім'ї, як і раніше традиційно витрачають на їжу — майже 40% доходів, однак, якщо взяти початок 1990-х років, то частка ця постійно зменшується, наприклад, 10 років тому проїдалося майже 60% заробленого, 5 років тому — 50%. В структурі споживчих витрат спостерігається також зниження частки витрат на «комуналку» через те, що влада штучно стримувала зростання тарифів у зв'язку з виборами. Набагато збільшилися витрати сімей на алкоголь і тютюн. Але, це не означає, що люди стали більше палити і випивати. Просто «шкідливі звички» подорожчали за рахунок акцизів, які уряд піднімає 1-2 рази на рік для наповнення бюджету. Менше ми стали відпочивати «по-багатому» - в ресторанах і на курортах, тому що ціни кусаються. Головна стаття витрат — харчування. Саме продукти подорожчали і весь приріст доходу (600 грн. в середньому на сім'ю) пішов на купівлю продуктів, економити на власному шлунку українець поки не став. Українське населення почало втрачати довіру до вітчизняного виробника, вважаючи імпортні товари якіснішими. Про це свідчать дані, озвучені Державною службою статистики. Як стверджують фахівці, в першому півріччі 2012 р. частка продажу споживчих товарів вітчизняного виробництва скоротилася до 60,3%, що майже на 4% менше, ніж за аналогічний період 2011 року. Підтримують вітчизняного виробника найбільше у Кіровоградській, Миколаївській, Черкаській, Житомирській та Сумській областях. У Києві, Львові, Севастополі, Луганській області та на Донбасі імпортний і вітчизняний товар представлені в співвідношенні 50/50%.

Таким чином, дослідження динаміки і структури споживчих витрат підтвердило достатньо тісний їх зв'язок з ВВП у більшості досліджуваних країн. У США середня схильність до споживання протягом останніх десятиліть коливалась в межах 79-85%. В перехідних економіках амплітуда цього показника була значно більшою (в Україні 63-90%, в Росії 48-76%). Разом з тим, в Китаї спостерігається найнижча частка споживчих витрат у ВВП (гранична схильність до споживання в середньому становила 0,54) і водночас найвищі темпи зростання останнього. Така обставина може бути відображенням стратегії економічного розвитку, в якій пріоритетним є нарощення виробництва та продуктивності праці, а не споживання. В Україні ж, навпаки, має місце зростання обсягів, якості та частки споживання у ВВП, проте не за рахунок нарощення виробництва, а переважно за рахунок імпорту, що стримуватиме економічний розвиток в майбутньому.